

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

ยุภาพร อำนาจ¹ ธนสนี สมบูรณ์¹ และ วัฒนาชัย มาลัย¹

¹สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 400 ครัวเรือน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพทำการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น 8 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานชลประทานที่ 7 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำภาค 11 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำบาดาลเขต 11 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ตัวแทนประธานกลุ่มเกษตรกรชลประทานระบอบทอ และตัวแทนกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับน้อย ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการน้ำ พบว่า มีปัญหาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการน้ำ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการน้ำ ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โดยมุ่งเน้นให้ทราบถึงประโยชน์ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำให้แก่เกษตรกรได้รับทราบควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การจัดการน้ำเกษตร กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

Participation of Farmers in Agricultural Water Management in Ubon Ratchathani Province

Yupaporn Amnath¹ Thanatsanee Somboon¹ and Wattanachai Malai¹

¹Environmental Science Program, Faculty of Science, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Abstract

The objective of this research was to study the participation and factors influencing the participation in water management for agriculture by using quantitative and qualitative research. In the quantitative part of this research study, data were collected using questionnaires with a sample of 400 households who were farmers with the status of being heads of households or representatives of heads of households. The data were analyzed using descriptive statistics, mean comparison and One-way ANOVA. The qualitative data were collected using in-depth interviews with 8 key informants from the Provincial Agriculture Office; District Agriculture Office Irrigation Office 7, Department of Water Resources Region 11 Office, Department of Groundwater Resources District 11, Provincial Natural Resources and Environment Office Ubon Ratchathani Provincial Administrative Organization, a representative of the President of the Pipeline Irrigation Farmers Group, and a representatives of large farmer groups.

The results showed that the sample group participated in water management for agriculture at a low level. Factors influencing participation in water management were statistically significant at the .05 level, including the number of household member nature of land ownership water user group membership knowledge of water management. Problems and obstacles in water management were found including problems with participation in planning, expressing opinions, inadequate information on water management, and lack of proper knowledge and understanding about water management. Recommendations from the research was that government agencies should give farmers the opportunity to participate in every step to share their opinions as well as attending meetings and trainings. Information and knowledge about agricultural water management should be disseminated focusing on the benefits and problems arising from the water resource development project along with organizing activities to promote effective water management.

Keywords: Participation, Agricultural Water Management, Water User Group

Received: 5 August 2022

Revised: 16 November 2022

Accepted: 9 January 2023

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา การขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำเสีย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาภาคเกษตรกรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจหลัก และเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ ดังนั้นการพัฒนาแหล่งน้ำ และระบบชลประทานจึงเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ที่จะช่วยสนับสนุนและสร้างความมั่นคงแก่ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 35 ล้านคน ในพื้นที่ ทั้งหมดประมาณ 140 ล้านไร่ (สุธรรมา จันทรา, 2556) จากการคาดการณ์พื้นที่เกษตรกรรมที่มี โอกาสประสบปัญหาความแห้งแล้ง ปี พ.ศ. 2564 ของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลายพื้นที่ที่อาจจะประสบปัญหาภัยแล้ง 8.50 ล้านไร่ แยกเป็น พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งสูง 4.37 ล้านไร่ พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปานกลาง 2.04 ล้านไร่ และพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งน้อย 2.09 ล้านไร่ เฉพาะจังหวัด อุบลราชธานี มีพื้นที่เกษตรกรรมเสี่ยงภัยแล้ง 325,837 ไร่ จากพื้นที่เกษตรทั้งหมด 5,363,735 ไร่ (วิรดา ชื่นสมบัติ, 2565) การทำการเกษตรในพื้นที่อุบลราชธานี พบมีพื้นที่ทำนา 4,342,172 ไร่ และการปลูกพืชไร่อื่น ๆ จึงมีความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรปริมาณมาก (ธีรพล พงษ์บัว, 2561) มีแหล่งน้ำสำคัญเพื่อการชลประทาน ได้แก่ แม่น้ำมูล เขื่อนปากมูล เขื่อนสิรินธร และลำน้ำสาขา ของแม่น้ำมูล การใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 107.60 ล้านลูกบาศก์ เมตรต่อปี การใช้น้ำเพื่อเพาะปลูกพืชนอกเขตชลประทานในลุ่มน้ำมูล 18,163 ล้านลูกบาศก์เมตร ต่อปี ปริมาณน้ำจัดสรรของกรมชลประทาน มีปริมาณน้ำจัดสรร 504 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และปริมาณน้ำที่เหลือ 7,449 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี มีหน่วยงานที่ส่งเสริม ได้แก่ กรมชลประทาน องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำภาคที่ 11 และกองทหารพัฒนา มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยกลุ่มผู้ใช้น้ำจากโครงการชลประทานที่ได้จัดตั้งขึ้นมีบทบาทในการเป็นศูนย์รวม และดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ แต่เมื่อถึงฤดูร้อน ปริมาณน้ำมีจำนวนน้อยก็ส่งผลกระทบต่อเกษตร ถึงฤดูฝนก็เกิดภาวะน้ำท่วมในจังหวัด ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังพบว่า จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าบางกลุ่มผู้ใช้น้ำยังคงประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม จึงได้มีการส่งเสริม ให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำในทุกขั้นตอนของการดำเนินการอย่างจริงจัง สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐบาลรวมทั้งเป็นการตอบสนองต่อรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 66 เป้าหมายการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ที่เพียงพอจึงเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนา และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและยั่งยืน ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร สามารถช่วยให้เกิดการเข้าใจและการเคารพกฎกติกาของกลุ่มในการจัดสรรน้ำให้กับทุกคน วงศ์ นัยวิจิตร และคณะ (2558) ได้ศึกษาปัญหาและผลกระทบของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาด้านคุณภาพน้ำ การบริหารจัดการน้ำชลประทานและนอกเขตชลประทาน การไม่เข้าใจกฎหมาย และขาดการปฏิบัติตามกฎหมายน้ำเพื่อการเกษตร การบริหารจัดการที่ไม่เป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของประชาชนในชุมชน เพื่อการป้องกันควบคุมดูแลและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การเพิ่มรายได้ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับเกษตรกร การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานจึงเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โครงการชลประทานระบบท่อขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวน 1,109 กลุ่ม (กองช่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี, 2564) โดยจะมีการเลือกคณะกรรมการเพื่อทำการบริหารจัดการน้ำ และมีเจ้าหน้าที่ชลประทานเป็นที่ปรึกษาและประสานระหว่างองค์กรผู้ใช้น้ำกับโครงการชลประทานที่รับผิดชอบ เพื่อให้ผู้ใช้น้ำสามารถช่วยเหลือตนเองและรู้จักทำงานร่วมกันอย่างเพียงพอ ตลอดจนรู้จักการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและประหยัด การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมเป็นการช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนล่าง บริเวณจังหวัดอุบลราชธานี ทำการศึกษาในพื้นที่ตั้งแต่แม่น้ำมูลไหลเข้าจุดแรกในพื้นที่อำเภอวารินชำราบจนกระทั่งถึงอำเภอโขงเจียมที่เป็นจุดสิ้นสุดแม่น้ำมูลที่ไหลบรรจบกับแม่น้ำโขง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วม เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยผลจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่อนุชนที่เกี่ยวข้อในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนล่าง บริเวณพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) คัดเลือกประชากรในการศึกษาหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและมีความรู้เกี่ยวกับโครงการชลประทาน การจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานชลประทานที่ 7 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำภาค 11 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เขต 11 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ตัวแทนประธานกลุ่มเกษตรกรชลประทานระบบท่อ และตัวแทนกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ 8 อำเภอ จำนวน 99,489 ครัวเรือน (ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี, 2564) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ทราบจำนวนประชากรใช้สูตรของทาโรยามาเน่ (Yamane, 1973) กำหนดค่าคลาดเคลื่อนของการเลือกกลุ่มตัวอย่าง .05 ใช้กลุ่มตัวอย่าง 400 ครัวเรือน จาก 8 อำเภอที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำมูล และมีชื่อเรียกว่าพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนล่างจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย อำเภอโขงเจียม 26 ครัวเรือน อำเภอดอนมดแดง 16 ครัวเรือน อำเภอตาลสุม 27 ครัวเรือน อำเภอพิบูลย์มังสาหาร 83 ครัวเรือน อำเภอเมืองอุบลราชธานี 100 ครัวเรือน อำเภวารินชำราบ 90 ครัวเรือน อำเภอสว่างวีระวงศ์ 23 ครัวเรือน และอำเภอลิขินธร 36 ครัวเรือน ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดแบบการสุ่มหลายขั้นตอน และผู้ให้ข้อมูลเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนที่มีอายุ 20 ปี ขึ้นไป จำนวน 400 คน

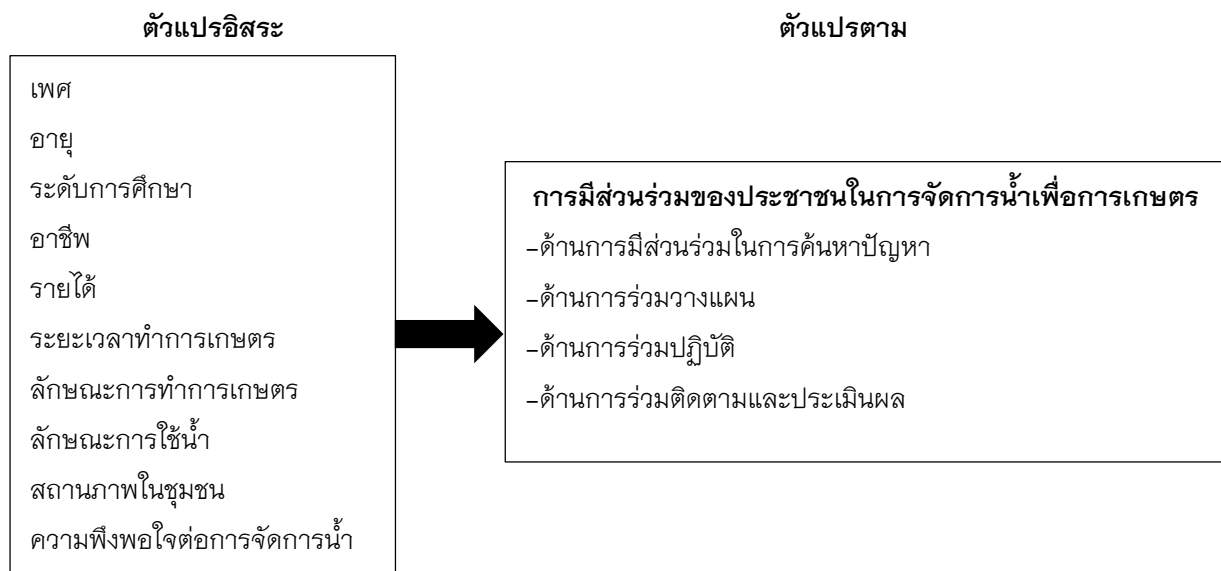
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. **ตัวแปรอิสระ** ประกอบด้วย สถานภาพประชากร (เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ) สถานภาพทางเศรษฐกิจ (อาชีพ, รายได้, ระยะเวลาทำการเกษตร) และสถานภาพทางสังคม (ลักษณะการทำการเกษตร, ลักษณะการใช้น้ำ, สถานภาพในชุมชน)

2. **ตัวแปรตาม** ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการค้นหาคำปรึกษา ด้านวางแผน ด้านการปฏิบัติตามแผน และด้านการติดตามและประเมินผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยรวมแตกต่างกันไปตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ระยะเวลาทำการเกษตร ลักษณะการทำการเกษตร ลักษณะการใช้น้ำ ตำแหน่งในชุมชน/กลุ่มผู้ใช้น้ำ และระดับความพึงพอใจในเรื่องการให้ความร่วมมือกับรัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert, 1932) วิเคราะห์หาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.6-1 ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, 1951) $\alpha = 0.77$ และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านยุทธศาสตร์ นโยบาย แผนงาน งบประมาณ บุคลากร การบริหารจัดการ และเทคโนโลยีที่นำมาใช้ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง การประสานความร่วมมือ และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินการ และความคิดเห็นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร

การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้สร้างตามวัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย มีโครงสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ ส่วนที่ 3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนที่ 4 การให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร และส่วนที่ 6 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

โดยอ้างอิงแนวคิดระดับของการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1981) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ และมีความรู้เกี่ยวกับโครงการชลประทาน การจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือผู้แทนหน่วยงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานชลประทานที่ 7 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำภาค 11 สำนักงานกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เขต 11 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ตัวแทนประธานกลุ่มเกษตรกรชลประทานระบอบทอ และตัวแทนกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร หนังสือ บทความ สิ่งพิมพ์รายงานการศึกษารายงาน แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงนโยบายแผนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนล่างทั้งในอดีต ปัจจุบันและแผนงานในอนาคต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างใช้อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) การแจกแจงความถี่ (Frequency) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-way Analysis of Variance : One-way ANOVA) และการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนำเสนอโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ปัจจัยทางด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาปัจจัยทางด้านบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.90 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 37.90 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 53.20 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 92.70 มีอาชีพทำนา ร้อยละ 73.10 จากการศึกษาปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคม ร้อยละ 58.80 มีรายได้ครอบครัวต่อปี ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 30.70 มีระยะเวลาทำการเกษตรกรรม 16-30 ปี มีขนาดพื้นที่เพาะปลูก 1-5 ไร่ แยกออกเป็น ทำนาปี ร้อยละ 34.80 ทำนาปรัง ร้อยละ 9.40 เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 11.50 ประมง ร้อยละ 15.10 ปลูกมันสำปะหลัง ร้อยละ 9.10 ยางพารา ร้อยละ 11.30 หนุ่ยเนเปียร์ ร้อยละ 5.00 และผักสวนครัว ร้อยละ 14.60 ลักษณะการถือครองที่ดินแยกเป็นโฉนด ร้อยละ 90.20 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ร้อยละ 2.60 นส.3ก. ร้อยละ 5.00 และเช่า ร้อยละ 2.20 ลักษณะการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พบว่า ใช้น้ำฝนตามฤดูกาล ร้อยละ 62.60 รองลงมาคือ ใช้น้ำจากแม่น้ำมูล ร้อยละ 20.40 ใช้น้ำจากเขื่อนสิรินธร ร้อยละ 6.70 ใช้น้ำจากโครงการชลประทานระบบท่อขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ร้อยละ 1.40 และใช้น้ำจากโครงการชลประทานของทหารพัฒนา ร้อยละ 7.40 ตำแหน่งในชุมชน/กลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน ร้อยละ 94.70 และผู้นำชุมชน ร้อยละ 3.10

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ

ผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดส่งน้ำ การจัดสรรน้ำ ระเบียบการใช้น้ำ การควบคุมน้ำและการกระจายน้ำจากแหล่งน้ำไปให้พื้นที่เพาะปลูก เพราะเกษตรกรยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดการน้ำอย่างเพียงพอ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เข้าประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง นอกจากนี้ในพื้นที่ได้มีการทำการข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรร่วมกัน พบว่า การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก โดยจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคการเกษตร หรือคณะกรรมการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีการบริหารจัดการแบบผสมผสาน คือ การส่งน้ำด้วยระบบท่อดังกล่าว เป็นการจัดสรรน้ำในลักษณะกลุ่มผู้ใช้น้ำที่เป็นระบบหรือกลุ่มตำบล และมีประสิทธิภาพ โดยการทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) การใช้น้ำร่วมกัน ระหว่างพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่กลางน้ำ และพื้นที่

ปลายน้ำ โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และโครงการชลประทานอุบลราชธานี เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำให้กับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีอย่างยั่งยืน

1.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.43 พิจารณารายข้อ พบว่า เคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.13 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ เคยมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.97 อยู่ในระดับน้อย และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือมีส่วนร่วมในการประเมินผลการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนและเคยมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.09 อยู่ในระดับน้อย ซึ่งสามารถอธิบายผลรายประเด็น มีส่วนร่วมในการอธิบายปัญหาของการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.99 มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.00 มีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.08 มีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกปัญหาและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.06 มีส่วนร่วมในการเลือกแผนงานกิจกรรมโครงการในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.04 มีส่วนร่วมในการกำหนดทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.08 มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนงานโครงการกิจกรรมในการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.98 มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์แผนงานกิจกรรม การบริหารจัดการแหล่งน้ำในหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ย 2.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.94 และมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการประเมินผลการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 2.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.09 ซึ่งอยู่ในระดับน้อยทุกประเด็น

1.4 ความพึงพอใจต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับมาก จำนวน 384 คน ร้อยละ 96.00 ไม่พึงพอใจ จำนวน 6 คน ร้อยละ 1.50 และไม่แน่ใจ จำนวน 10 คน ร้อยละ 2.50 จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่ดำเนินการในปัจจุบัน

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนล่าง จังหวัดอุบลราชธานี

ของกลุ่มตัวอย่างนำเสนอโดยใช้สถิติวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว (One-way Analysis of Variance) และการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test) ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยทางด้านบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรไม่แตกต่างกัน (Sig. .129) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยเพศชายจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง โดยเฉพาะในขั้นตอนการค้นหาปัญหา มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมเท่ากับ 2.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.99 จัดอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ภาพรวมไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ลักษณะการถือครองที่ดินที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสถานภาพในชุมชนที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ รายได้ครอบครัวต่อเดือน ในขั้นตอนการค้นหาปัญหา ขั้นตอนการวางแผนแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนและขั้นตอนการติดตามและประเมินผล และภาพรวมในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่ามีความแตกต่างกัน (Sig. .002) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ลักษณะการทำเกษตร ลักษณะการใช้น้ำเพื่อการเกษตร (Sig. .262) สถานภาพในชุมชน (Sig. .559) ไม่มีความแตกต่างต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยกระตุ้นกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ในด้านการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่วิจัย การเกิดเป็นเครือข่ายภาคประชาชน มีการทำงานที่มีกระบวนการคิดไตร่ตรองตัดสินใจและลงมือทำร่วมกัน ภายใต้การบริหารจัดการของชุมชนเอง โดยที่ผ่านมามีชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม บนพื้นฐานการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นหลัก

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และมีความรู้ด้านการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 8 คน พบว่า หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายและแผนงานด้านการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรให้กับเกษตรกร มีโครงการเกษตรกรรมแปลงใหญ่ กลุ่มชลประทานระบบท่อ การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน

และใต้ดิน กลุ่มผู้ใช้น้ำเชื่อมสิรินธรและกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานของหน่วยงานทหารพัฒนา เกษตรกรส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติและรับผลประโยชน์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ยกเว้น กลุ่มเกษตรกรชลประทานระบบท่อขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) อุบลราชธานี ที่กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องมีการวางแผนกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ตนเองก่อนที่จะเสนอเข้าสู่กระบวนการรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรหลังจากภาครัฐมีโครงการชลประทานแล้วจึงสมัครสมาชิกเกษตรกรที่จะใช้ผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค การใช้น้ำเพื่อการเกษตร ปศุสัตว์และประมง ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม การขาดแคลนนํ้าลดลงในพื้นที่ส่วนกลางและส่วนตะวันตกของจังหวัดแต่ยังคงขาดแคลนนํ้าในช่วงหน้าแล้งของพื้นที่ฝั่งตะวันออกของจังหวัด แม้ว่าจะมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขง ซึ่งมีสาเหตุมาจากพื้นที่เกษตรกรอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขาลักษณะภูมิประเทศสูงกว่าแม่น้ำโขงจะไหลผ่านเข้ามาได้ รวมทั้งเกษตรกรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการทำงานของภาคีรัฐ นอกจากนี้ในส่วนของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้วยการส่งข่าวสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก และเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางด้านอื่น ๆ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ในส่วน of knowledge เกี่ยวกับการจัดการน้ำและกฎหมายเกี่ยวกับการใช้น้ำของประชาชน พบว่า เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการน้ำโดยเฉพาะการจัดการสรรน้ำ การควบคุมน้ำและการแพร่กระจายน้ำอย่างเพียงพอและเป็นธรรม เพราะเกษตรกรยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดสรรน้ำอย่างถูกต้อง กฎ ระเบียบกติกา ในการบริหารงานของกลุ่มและธรรมชาติของกลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่ดีต้องมีพี่เลี้ยงจากหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ

จากการศึกษายังพบปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วมผลจากการศึกษาที่ได้จากการวิจัย สามารถสรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดังนี้

- 1) เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและยังไม่มีประสบการณ์ในการจัดการน้ำอย่างเพียงพอ จึงทำให้ไม่เข้าร่วมกิจกรรม
- 2) เกษตรกรไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและซ่อมแซมคลองชลประทาน เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่น้ำของตนเอง
- 3) การขาดความร่วมมือและประสานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการร่วมกัน
- 4) เกษตรกรขาดโอกาสที่จะเข้าร่วมประชุม เพราะบางครั้งมีแต่กรรมการเท่านั้นที่เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถรับรู้ข้อปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง
- 5) สมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติที่กลุ่มตั้งไว้

6) เจ้าหน้าที่ไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น ทำให้เกษตรกรเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่า การบริหารจัดการน้ำของภาครัฐยังคงประสบปัญหาหลายประการ ทั้งประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ขาดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมาเกิดจากความเข้มแข็งของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนเกิดการเรียนรู้และสร้างกระบวนการจัดการน้ำที่เหมาะสมเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มความเข้มแข็ง เกิดเป็นเครือข่ายภาคประชาชน มีการทำงานที่มีกระบวนการคิด ไตร่ตรอง ตัดสินใจและลงมือทำร่วมกัน ภายใต้การบริหารจัดการของชุมชนเอง โดยที่ผ่านมามีชุมชนต่าง ๆ การบริหารจัดการความขัดแย้งและการสร้างความเข้าใจร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้น้ำเพื่อการเกษตร เมื่อสามารถสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มได้แล้ว จะช่วยส่งเสริมให้การบริหารจัดการลุ่มน้ำเป็นไปด้วยความราบรื่น รวมไปถึงแนวทางความสำเร็จและปัจจัยที่คาดว่าจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรมีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในระดับน้อย โดยมีความเห็นว่า หน่วยงานภาครัฐยังสร้างการมีส่วนร่วมแก่เกษตรกรไม่มากนัก อาจเนื่องมาจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน และการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจะพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐลงสู่ชุมชน (การพัฒนาจากบนลงล่าง) ทำให้เกษตรกรหรือประชาชนไม่มีโอกาสในการเข้าร่วมในส่วนของการค้นหาปัญหาและการวางแผนการแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ พัฒนาการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันเพ็ญ วรวงศ์พงศ์ และคณะ (2564) พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำระดับปานกลาง การรับรู้คุณค่าระดับมาก ความรู้ระดับปานกลาง และการรับแหล่งข้อมูลข่าวสารระดับน้อย มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรม

จากผลการศึกษาปัจจัยด้านการค้นหาปัญหาต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า การตระหนักต่อปัญหาน้ำสำหรับการเกษตรกรรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของประชาชน โดยมีอิทธิพลในระดับสูง สอดคล้องกับ

ผลการศึกษาของ จุฑามาศ อ่อนวงศ์ (2554) ศึกษาเรื่อง ความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักเกี่ยวกับป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชายเลนของชุมชนอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ วัฒนา หวังประดิษฐ์ (2557) ซึ่งทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันมลพิษจากการดำเนินงานของโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อน พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการป้องกันมลพิษกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันมลพิษ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เช่นกัน แสดงให้เห็นว่า การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนจะช่วยส่งเสริมโครงการพัฒนาต่าง ๆ เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน และก่อให้เกิดการจัดการโครงการนั้น ๆ จากประชาชนได้ดีขึ้น

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการวางแผน มีการให้ประชาชนริเริ่มตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล และปัญหาสำคัญแล้วนำมาวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อประเมินการพัฒนาการใช้น้ำเพื่อการเกษตร โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนตัดสินใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจดำเนินการ รับฟังความคิดเห็นกันระหว่างประชาชนผู้บริหาร และบุคลากรให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธุ์รักษ์ ผูกพัน (2562) พบว่า ปัจเจกบุคคล ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ปัจจัยทั้งหมดส่งผลต่อความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ด้านการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำ และการเกษตร และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และมีส่วนร่วมน้อยมากที่จะได้เข้าไปติดตามการดำเนินโครงการการจัดการน้ำที่ได้รับอนุมัติโครงการมา ทำให้ไม่ทราบถึงผลการดำเนินการเป็นอย่างไร รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณการดำเนินการในการปฏิบัติแท้จริง นอกจากนั้นบางครั้งได้เห็นข้อบกพร่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำตามโครงการ และได้นำเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ก็ได้รับการตอบรับน้อย ซึ่งประชาชนพร้อมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกกิจกรรม ทำให้เมื่อการจัดการน้ำแล้วเสร็จ ในบางโครงการไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์ตามความต้องการของชุมชนได้ สอดคล้องกับ สุธรรมา จันทรา (2556) กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเข้าประชุม และอบรมรวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์และทราบถึงปัญหาอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ สุชาติพิทย์ อิงบุญ (2556) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำควรมีการสร้างกิจกรรมด้วยการจัดตั้งกลุ่มกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจนที่จะต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำซึ่งให้สอดคล้องกับช่วงอายุ

ให้รู้คุณค่าของการบริหารจัดการน้ำในชุมชน รวมทั้งอยากเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับงบประมาณที่รัฐหรือหน่วยงานราชการได้จัดสรรงบประมาณลงมาในการจัดการแหล่งน้ำ เพื่อได้ทราบถึงวัตถุประสงค์การใช้งบประมาณว่าได้ดำเนินการ และใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการแหล่งน้ำในชุมชนอย่างเป็นระบบภายใต้พื้นฐานความต้องการของชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการกลุ่มทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกัน
2. กลุ่มผู้ใช้น้ำต้องมีการบริหารจัดการด้วยหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส เคารพกฎกติกาของกลุ่ม ไม่ควรใช้อำนาจหน้าที่ และพวกพ้องในการเอารัดเอาเปรียบสมาชิกในกลุ่ม เพื่อสมาชิกของกลุ่มได้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอและเป็นธรรม
3. ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน และใช้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลซึ่งสามารถนำข้อได้เปรียบในด้านนี้ไปช่วยพัฒนาโครงการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรให้มีประโยชน์เพิ่มขึ้น
4. ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการค้นหาคำปัญหา และสาเหตุของการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร และการวางแผนการบริหารจัดการน้ำร่วมกันระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ โดยผ่านกระบวนการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ
5. ส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมีหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง และตรวจสอบการทำงาน
6. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม การจัดทำเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องให้ทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมทั้งระดับบนและระดับล่างของชุมชน โดยไม่เพียงแต่ตัวแทนมารับฟัง และแสดงความคิดเห็นเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ควรรับฟังทั้งชุมชนเพื่อหาปัญหาที่แท้จริง
7. ควรเลือกกลุ่มสำหรับพัฒนาแหล่งน้ำให้หลากหลาย เพื่อให้ทุกพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานีเกษตรกรได้รับการพัฒนาแหล่งน้ำและมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรน้ำทั่วถึง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการดำเนินการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีข้อมูลสำหรับการพัฒนาทรัพยากรน้ำด้านการเกษตรกรรม และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงแหล่งน้ำของเกษตรกรในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กองช่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี. (2564, 21 มิถุนายน). รายละเอียดสถานที่ดำเนินงานตามโครงการเอาชนะความแห้งแล้งด้วยชลประทานระบบท่อ.
<https://ubonpao.ubon.go.th/indexg05.php>
- จุฑามาศ อ่อนวงศ์. (2554). ความรู้ ความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กรณีศึกษา: บ้านธารน้ำร้อน ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี [การศึกษาอิสระ ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี. (2564, 21 มิถุนายน). จำนวนครัวเรือนจังหวัดอุบลราชธานี.
<http://www.ubondopa.com/>
- ธีรพล พงษ์บัว. (2561). เครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พันธ์รักษ์ ผูกพัน. (2562). ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนคิลาแลงและป่าชุมชนสะเอียบ. วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา, 1(3), 43-63.
- วงศ์ นัยวิจิตร, วันเพ็ญ สุวรรณ, สถิต เสนา, และ ดวงมณี นารีนุช. (2558). กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนากลุ่มผู้ใช้น้ำให้สามารถบริหารจัดการน้ำชลประทานระบบท่อได้อย่างมีประสิทธิภาพตำบลบึงมะแลง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 7(1), 4-18.
- วันเพ็ญ วรวงศ์พงศา, ธิติมา วงษ์ชีรี และ วาสนา มานิช. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน ต.รางบัว อ.จอมบึง จ.ราชบุรี. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 9(1), 170-182.
- วัฒนา หวังประดิษฐ์. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันมลพิษจากการดำเนินงานโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนของโรงไฟฟ้า BLCF นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง [การศึกษาอิสระ ปริญญาโท]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิรดา ชื่นสมบัติ. (2565, 10 กุมภาพันธ์). รายงานการคาดการณ์ภัยแล้งในพื้นที่ทำการเกษตร ปี 2564. http://irw101.1dd.go.th/images/dro_Book64.pdf
- สุชาติพิทย์ อิงบุญ. (2556). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ในตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารวิทยบริการ, 24(1), 1-11.

สุธรรมา จันทรา. (2556). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยบริการ*, 24(1), 72-83.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. Cornell University Press.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitude. *Archives of Psychology*. 140, 1-55.

Yamane, T. (1973). *Statistics, an Introductory Analysis*. (3th ed). Harper and Row.